Sygn. akt III SK 10/13

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący)
SSN Maciej Pacuda
SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej w K.
z udziałem Prokuratora Okręgowego w O.
o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 grudnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Prokuratora Okręgowego w O. od postanowienia Sądu Okręgowego w O.
z dnia 7 września 2012 r., sygn. akt […]

uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 7 września 2012 r. Sąd Okręgowy w O. – w sprawie z wniosku Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej w K. z udziałem Prokuratora Okręgowego w O. o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego – oddalił apelację Prokuratora Okręgowego w O. od postanowienia Sądu Rejonowego w O. z dnia 21 grudnia 2011 r., którym Sąd Rejonowy – uwzględniając skargę na orzeczenie referendarza sądowego – postanowił wpisać do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych „Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej".

Sąd Rejonowy przyjął w uzasadnieniu swojego postanowienia, że w sprawie rozstrzygnięcia wymagały trzy kwestie: czy utworzenie stowarzyszenia o wskazanej nazwie stoi w sprzeczności z porządkiem prawnym Rzeczypospolitej Polskiej, czy spełnia warunki określone w ustawie – Prawo o stowarzyszeniach oraz czy jego statut jest zgodny z przepisami prawa, a założyciele spełniają wymagania określone ustawą. Sąd Rejonowy uznał ponadto za niezbędne przy rozstrzygnięciu sprawy sprecyzowanie wzajemnych relacji definicji następujących pojęć: „narodowość", „mniejszość narodowa" oraz „naród". Dokonując analizy przepisów Konstytucji RP oraz przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.; dalej jako: „ustawa o stowarzyszeniach"), Sąd Rejonowy stwierdził, że przepisy Konstytucji RP oraz ustawy o stowarzyszeniach nie tyle stwarzają obywatelom możliwość zrzeszania się, co ją potwierdzają. Zapisana w art. 12 i art. 58 Konstytucji RP wolność zrzeszania się może być ograniczona ustawą. Sąd Rejonowy przytoczył poglądy orzecznictwa akcentujące zasadę wolności zrzeszania się; powołał się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 15 czerwca 1993 r., I PRN 54/93 – OSA 1994/11-12/8, że prawo do swobodnego zrzeszania się stanowi w państwie prawa konstytucyjne uprawnienie obywatelskie, jest też jednym z fundamentów demokratycznego ustroju państwowego; jego niezakłócona realizacja służy interesom ogółu. Sąd rejestrujący statut stowarzyszenia nie może dokonywać ocen dotyczących tego, czy założyciele związku i przyszli członkowie „zasługują" na zarejestrowanie zrzeszenia. W ocenie Sądu Rejonowego

niespełnianie przez statut stowarzyszenia warunków określonych w przepisie art. 14 ustawy o stowarzyszeniach oznacza zarówno warunki określone w tej ustawie, jak i w przepisach Konstytucji RP oraz innych ustawach i aktach wykonawczych. Badanie przez sąd rejestrowy wymogów określonych w art. 16 ustawy o stowarzyszeniach polega na dokonaniu ustaleń co do zgodności statutu z przepisami prawa, spełnienia wymagań ustawowych przez założycieli, prawidłowości przeprowadzenia zgromadzenia założycielskiego oraz poprawności wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego. Podstawą odmowy wpisu może być jedynie niespełnienie wymogów ustawowych, natomiast wszelkie inne wymogi wypływające z osobistych przekonań sędziów lub organu nadzorczego, nie mogą stanowić przyczyny odmowy. Sąd zgodził się z poglądem, że statut nie jest zgodny z przepisami prawa nie tylko wówczas gdy narusza konkretną normę, lecz również wtedy, gdy nie można go pogodzić z pewnymi zasadami prawa lub wyrażanymi przez cały system wartościami. Odnosząc się do stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 marca 1998 r., I PKN 4/98 - OSNP 1999/5/170 oraz z dnia 14 lutego 2007 r., III SK 20/06 - OSNP 2008/3-4/54, a także biorąc pod uwagę postępowanie prowadzone przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie Gorzelik przeciwko Polska, Sąd Rejonowy stwierdził, że w obu powołanych orzeczeniach akcentowano możliwość korzystania przez mniejszości narodowe z przywilejów wyborczych wynikających z Ordynacji wyborczej. Tymczasem w niniejszej sprawie inny jest stan faktyczny – w szczególności inna treść statutu Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej.

Sąd Rejonowy zwrócił uwagę na pojawienie się pojęcia „narodowości” w ustawie z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. Nr 47, poz. 277; dalej jako: „ustawa o spisie”). W art. 2 pkt 2 tej ustawy określono, że za narodowość – przynależność narodową lub etniczną rozumie się deklaratywną, opartą na subiektywnym odczuciu, indywidualną cechę każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub związany z pochodzeniem rodziców, określonym narodem lub wspólnotą etniczną. W ocenie Sądu Rejonowego stosownie do powołanej ustawy umożliwiono deklarowanie narodowości śląskiej i narodowość ta znalazła się w liście wyboru przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny. W ustawie o spisie

nie zawarto zapisu, że definicja ta ma zastosowanie jedynie dla potrzeb spisowych. W konsekwencji Sąd Rejonowy przyjął, że narodowość jest stanem faktycznym i oznacza emocjonalną, kulturową lub związaną z pochodzeniem rodziców przynależność do grupy ludzi o wspólnej świadomości etniczno – kulturowej, językowej bądź też z określonym narodem. Istotne przy tym jest to, że narodowość została opisana jako odczucie jednostki ludzkiej bez odniesień do stanu prawnego ani do kształtowania tego stanu prawnego. Sąd Rejonowy podkreślił, że pojęcie „naród" nie posiada definicji prawnej. Uznaje się go za wspólnotę o podłożu etnicznym, gospodarczym, społecznym i kulturowym wytworzoną w procesie dziejowym, przejawiająca się w świadomości swoich członków. Pomimo wyróżniania się narodu na tle innych zbiorowości nie jest możliwe precyzyjne zdefiniowanie tego pojęcia, istnieją rozbieżności między stanowiskami socjologów, antropologów i historyków. Jednym z istotnych wyróżników narodu, jest kwestia istnienia świadomości narodowej, czyli postrzeganie własnej zbiorowości jako narodu. W Polsce odróżnia się przynależność do narodu od obywatelstwa, chociaż Konstytucja RP posługuje się zwrotem „My, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej", to jednak zwrot Naród Polski należy traktować szerzej niż obywatele Rzeczypospolitej. Termin „mniejszość narodowa" jest określony w art. 35 Konstytucji RP oraz zdefiniowany w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141 ze zm.; dalej jako: „ustawa o mniejszościach"). Sąd Rejonowy wskazał, że statut wnioskodawcy nie zawiera w swojej treści pojęć „naród śląski" ani „śląska mniejszość narodowa" a jedynie sformułowanie „narodowość śląska", ponadto zakazuje stowarzyszeniu rejestracji list wyborczych.

W ocenie Sądu Rejonowego w obecnie obowiązującym porządku prawnym dozwolone jest twierdzenie o samym sobie, że jest się narodowości śląskiej. Twierdzenie takie nie tworzy nowego narodu ani mniejszości narodowej. Utworzenie osoby prawnej zrzeszającej osoby składające deklarację o narodowości śląskiej oznacza tylko, że powstaje taka osoba prawna, nie oznacza natomiast ani zinstytucjonalizowania takiej narodowości ani też uznania w porządku prawnym nowego narodu, czy też mniejszości narodowej pozwalającej na korzystanie ze związanych z tym przywilejów przysługujących mniejszościom

narodowym. Ewentualne dalsze czynności zmierzające do uzyskania takiego statusu należeć będą do zainteresowanych. Zdaniem Sądu Rejonowego, Ślązacy należą do grupy regionalnej o bardzo dużym poczuciu tożsamości, również kulturowej i nie można negować ich regionalnej odrębności. Cele jakie sobie stawia wnioskodawca i określone w statucie sposoby ich realizacji są zgodne z prawem i nie naruszają zasad współżycia społecznego.

Powyższe postanowienie Sądu Rejonowego zaskarżył apelacją uczestnik postępowania – Prokurator Okręgowy w O.

Sąd Okręgowy – rozpoznając apelację – stwierdził, że dokonany przez Sąd Rejonowy zaskarżonym postanowieniem wpis wnioskodawcy nie narusza ani przepisu art. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141 ze zm.) ani przepisów art. 14 i art. 16 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.). W ocenie Sądu Okręgowego nieuprawnione jest twierdzenie apelacji, że zarejestrowanie stowarzyszenia zrzeszającego osoby deklarujące przynależność do narodowości śląskiej prowadzi do powstania innej mniejszości narodowej, nieznanej ustawie o mniejszościach, a tym samym do uzyskania przez członków tego stowarzyszenia przywilejów przysługujących uznanym przez prawo mniejszościom narodowym.

Sąd Okręgowy nie podzielił zapatrywań prokuratora oraz poprzedniej linii orzecznictwa sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, jakoby kwestia istnienia narodu czy narodowości śląskiej mogła mieć znaczenie przy rejestracji stowarzyszenia osób deklarujących wskazaną przez siebie przynależność narodową.

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy w swoim rozstrzygnięciu trafnie powołał wskazane przepisy Konstytucji RP w tym art. 58 Konstytucji RP, który przyznaje każdemu wolność zrzeszania się. Sąd Okręgowy stwierdził, że zasada wolności człowieka i obywatela stała się pierwszoplanową kategorią rozdziału II Konstytucji RP. Oznacza ona wolność działania człowieka wszędzie tam, gdzie prawo nie wprowadza zakazów. Obywatel – jednostka, realizując swoje wolności może działać wszędzie tam, gdzie konkretna ustawa i tylko ustawa, nie wprowadziła zakazów ani nie zabroniła mu działania. Wkraczanie przez

ustawodawcę w sferę wolności jednostki zostało przez Konstytucję ściśle reglamentowane i jest możliwe tylko w warunkach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy przytoczył w swoim rozstrzygnięciu wszystkie przewidziane Konstytucją RP, jak i ustawą o stowarzyszeniach ograniczenia wolności zrzeszania się; określone w szczególności w art. 13 ustawy o stowarzyszeniach oraz w art. 58 ust. 2 Konstytucji RP.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w Rzeczypospolitej Polskiej jednostkom wolno zakładać jakiekolwiek odpowiadające im stowarzyszenia, a stowarzyszeniom działać w każdy sposób. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 23 lutego 1990 r., I PR 446/89 – OSNC 1991/ 7/96, trafnie stwierdził, że rozpatrując sprawę o rejestrację stowarzyszenia sąd nie ocenia, czy celowe jest utworzenie określonego stowarzyszenia. Sąd Najwyższy wskazał w powołanym orzeczeniu, że „z reguły każde stowarzyszenie powinno być zarejestrowane, jeśli nawet jego najbardziej specyficzne, czy wręcz fantastyczne cele zgodne są z przepisami prawa”. Zdaniem Sądu Okręgowego, ani Konstytucja, ani żadna inna ustawa nie zabrania zrzeszania się jednostek wokół celu, który w powszechnej opinii czy świadomości nie istnieje. Stąd też, istnienie bądź nieistnienie “narodowości śląskiej” nie ma i nie może mieć znaczenia przy rozpoznawaniu wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej. Posługiwanie się w nazwie Stowarzyszenia, jego celach, oznaczeniu osób zrzeszających się jako „deklarujących przynależność do narodowości śląskiej” nie narusza przepisów prawa.

Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutu apelacji o sprzeczności celów wymienionych statutem z art. 2 ustawy o mniejszościach. Art. 2 ustawy o mniejszościach definiuje pojęcie „mniejszości narodowej” i wymienia uznane mniejszości narodowe, którym przyznaje w kolejnych przepisach określone przywileje. Statut Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej nie posługuje się pojęciem „mniejszości narodowej”, tym bardziej „śląskiej mniejszości narodowej”. Ustawa o mniejszościach nie zawiera natomiast pojęcia ani narodowości, ani przede wszystkim nie zakazuje jednostce – obywatelowi, deklarowania przynależności do innej narodowości, niż wymienione w tej ustawie. Oczywistym

jest istnienie innych mniejszości narodowych, niż uznane w ustawie o mniejszościach (np. włoska, grecka, francuska, których przedstawiciele zamieszkują w Polsce i są polskimi obywatelami). Odbieranie tym jednostkom konstytucyjnej wolności zrzeszania się z tego tylko względu, że ustawa o mniejszościach nie wymienia ich jako mniejszości narodowej, stanowiłoby łamanie prawa, w tym prawa międzynarodowego i konwencji międzynarodowych.

Sąd Okręgowy podkreślił, że rejestracja Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej nie kreuje narodowości śląskiej, jak i nie kreuje nieznanej ustawie mniejszości narodowej. Sąd Okręgowy wskazał, że nie podziela poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w orzeczeniach I PKN 4/98 oraz III SK 20/06, że rejestracja stowarzyszenia, które w nazwie zawiera deklarację przynależności do narodowości śląskiej, spowoduje możliwość korzystania przez Ślązaków z przywilejów wyborczych w wyborach do Sejmu. Powyżej przedstawione stanowisko nie ma umocowania w obowiązującej obecnie ustawie z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 112 ze zm.). Sąd Okręgowy podkreślił, że – niezależnie od faktu, odmiennego niż w sprawach rozpoznawanych uprzednio przez Sąd Najwyższy, że statut Stowarzyszenia wyłącza możliwość tworzenia komitetów wyborczych – wobec aktualnego brzmienia przepisu art. 197 Kodeksu wyborczego, żadne stowarzyszenie osób deklarujących przynależność do narodowości nie wymienionej w ustawie o mniejszościach, nie będzie organizacją mniejszości narodowej, o której mowa w art. 197 Kodeksu wyborczego. Ponadto kwestionowanie wolności politycznej – wolności zrzeszania się osób deklarujących przynależność do narodowości śląskiej, w obecnym stanie prawnym i faktycznym (wobec wyników spisu powszechnego z 2011 r.) stanowiłoby naruszenie przez Polskę Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych sporządzonej w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. Sąd Okręgowy wskazał, że wedle wyników spisu powszechnego przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2011 r. narodowość śląską zadeklarowało najwięcej osób spośród tych, którzy zadeklarowali inną narodowość niż polską. Przynależność do narodowości śląskiej zadeklarowało 817 tysięcy osób. Kolejną pod względem liczebności, narodowość kaszubską (również nie wymienioną w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych, ani jako mniejszość narodową, ani jako mniejszość etniczną)

zadeklarowało 229 tysięcy. Uznaną w ustawie za mniejszość narodową, mniejszość niemiecką zadeklarowało jedynie 126 tysięcy osób, rosyjską zaledwie 13 tysięcy, słowacką 3 tysiące. Nieznaną ustawie o mniejszościach narodowych, narodowość amerykańską zadeklarowało 11 tysięcy osób, francuską 7 tysięcy. W konkluzji swoich rozważań Sąd Okręgowy stwierdził, że niniejsze postępowanie nie toczyło się o to, czy istnieje naród śląski, czy też narodowość śląska. Przedmiotem postępowania była jedynie zasadność wniosku o wpis Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej do Krajowego Rejestru Sądowego. Sąd Okręgowy nie dopatrzył się żadnych podstaw do odmowy wpisu. Zarzut Prokuratora o naruszeniu art. 14 i 16 ustawy o stowarzyszeniach Sąd Okręgowy uznał za bezzasadny.

Sąd Okręgowy na marginesie swoich rozważań podkreślił, że pojęcie narodu nie jest tożsame z pojęciem narodowości i nie podzielił poglądu apelacji, że pojęcie „narodowości” jest pochodne od pojęcia „narodu”. Konstytucja RP w preambule zawiera bowiem prawne pojęcie narodu polskiego definiując go: „my Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej”. W definicji tej nie chodzi o naród w sensie etnicznym, obejmującym osoby konkretnej narodowości. Nie budzi również żadnych wątpliwości, że w skład tak rozumianej prawnej kategorii narodu wchodzą osoby narodowości polskiej, jak i obywatele polscy wywodzący się z innych narodowości, w tym narodowości niewymienionych w ustawie o mniejszościach. Pojęcie narodowości w polskim porządku prawnym nie jest pochodne od pojęcia narodu. Nie można zatem twierdzić, iż nie istnieje dana narodowość, bo nie istnieje dany naród. Pojęcie narodowości, na co trafnie wskazał Sąd Rejonowy od lat budzi spory wśród socjologów, antropologów, etnografów i historyków. Sąd Okręgowy wskazał, że polski ustawodawca zdefiniował jednak to pojęcie w ustawie z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. Nr 47, poz. 277; dalej jako: „ustawa o spisie”) wskazując, że jako narodowość rozumie deklaratywną, opartą na subiektywnym odczuciu, indywidualną cechę każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub związany z pochodzeniem rodziców, określonym narodem lub wspólnotą etniczną. Sąd Okręgowy uznał, że w polskim porządku prawnym dozwolone jest mówienie o sobie, że jest się narodowości śląskiej, a odmowa rejestracji stowarzyszenia osób deklarujących przynależność do narodowości

śląskiej stanowiłaby dyskryminację z uwagi na przynależność narodową bądź etniczną i naruszałaby przyjętą przez Polskę w Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych powinność “szanowania etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości każdej osoby należącej do mniejszości narodowej, lecz także tworzenia odpowiednich warunków pozwalających im wyrażać i rozwijać tą tożsamość”.

Powyższe postanowienie Sądu Okręgowego (w całości) Prokurator Okręgowy w O. zaskarżył skargą kasacyjną. Skargę oparto na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398^3 § 1 pkt 1 k.p.c.) i zarzucono naruszenie:

1) art. 32 Konstytucji RP i art. 197 Kodeksu wyborczego. W ocenie skarżącego wprowadzenie treści § 5 statutu stowarzyszenia, zgodnie z którym: „stowarzyszenie nie będzie rejestrowało komitetu wyborczego w wyborach parlamentarnych” nie eliminuje wynikającego z obowiązującego porządku prawnego uprawnienia takiego stowarzyszenia do ubiegania się o uprzywilejowanie na gruncie prawa wyborczego. Statut stowarzyszenia przez regulacje zawarte w jego § 1, § 8 oraz § 27 zakłada istnienie narodu śląskiego i jego uznanie oraz wyodrębnienie w obowiązującym systemie prawnym, a w konsekwencji zarejestrowanie stowarzyszenia o powyższej nazwie i celu otwiera drogę do ubiegania się o uprawnienia określone w art. 197 Kodeksu wyborczego, wbrew konstytucyjnej zasadzie równości;

b) art. 3, art. 6 i art. 58 Konstytucji RP, które stanowią o jednolitości państwa i stwarzaniu przez to państwo warunków trwania i rozwoju narodu polskiego przez sprzeczne z obowiązującym prawem i wprowadzające w błąd zapisy zawarte w § 1, § 8 i § 27 statutu Stowarzyszenia, stanowiące że istnieje wyodrębniona prawnie, uznana narodowość śląska;

c) art. 83 Konstytucji RP, art. 353^1 k.c. w związku z art. 5 i art. 58 k.c. przez sprzeczność statutu z obowiązującym prawem: - art. 2 ust. 1 i ust. 2 ustawy o mniejszościach, ponieważ nazwa stowarzyszenia (§ 1 statutu) oraz brzmienie § 8 i § 27 tego statutu wprowadzają w błąd co do prawnego wyodrębnienia kategorii jaką jest śląska mniejszość narodowa i tym samym nazwa i cel Stowarzyszenia zakładają (wbrew obowiązującemu porządkowi prawnemu określającemu w art. 2 ust. 1 pkt 1-6 warunki uznania za mniejszość narodową) istnienie narodu śląskiego

i jego uznanie oraz wyodrębnienie w obowiązującym systemie prawnym, co pozostaje ponadto sprzeczne z zasadami współżycia społecznego;

d) art. 14 i art. 16 w związku z art. 10 ustawy o stowarzyszeniach przez wydanie orzeczenia o rejestracji w sytuacji, gdy istniały przesłanki do odmowy zarejestrowania stowarzyszenia, ponieważ statut tego stowarzyszenia pozostaje w sprzeczności z obowiązującym porządkiem prawnym.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w O. w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu podstawy skargi wskazano, że interpretacja treści statutu stowarzyszenia oraz jego nazwy wskazuje, że statut ten nie jest zgodny z prawem (art. 16 ustawy o stowarzyszeniach), co powinno skutkować odmową rejestracji. Skarżący podkreślił, że zgodnie art. 58 Konstytucji RP każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się. Zakazane są natomiast zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. Wobec tego treść statutu powinna być zgodna z prawem, zawierać postanowienia określone w art. 10 pkt 1-9 ustawy o stowarzyszeniach, a ponadto statut powinien być ukształtowany z poszanowaniem granicy swobody umów przysługującej stronom (art. 353^1 k.c.). Ocena na gruncie postępowania rejestrowego powinna zatem odnosić się do fundamentalnych reguł takich, jak zasady współżycia społecznego, odpowiadać właściwości (naturze) stosunku prawnego i ustawie, a stwierdzenie naruszenia tych reguł powinno rodzić skutki określone w art. 5 i art. 58 k.c. Przeniesienie wymienionych reguł na grunt niniejszej sprawy sprowadza się przede wszystkim do wprowadzenia następujących kryteriów „zgodności z prawem", o jakich mowa w art. 16 ustawy o stowarzyszeniach: nazwa stowarzyszenia powinna odpowiadać jego celowi, nie powinna zawierać informacji nieprawdziwych lub mylących, a także wprowadzających w błąd co do celu, czy istoty działania stowarzyszenia. Sąd Okręgowy tymczasem przyjął błędnie, że statut i nazwa stowarzyszenia stanowią zgodnie z intencją założycieli i członków jedynie o tym, że stowarzyszenie zrzesza osoby, które twierdzą o sobie, że są narodowości śląskiej.

W ocenie skarżącego analiza poszczególnych zapisów statutu, ich wzajemnego zestawienia oraz samej nazwy stowarzyszenia wskazuje, że statut

oceniany w kontekście zasad współżycia społecznego oraz ustawy o mniejszościach oraz w kontekście zasad konstytucyjnych, wyrażonych w art. 3, art. 6, art. 58 i art. 83 Konstytucji RP posługując się pojęciem „narodowość śląska" wprowadza w błąd, sugerując prawne wyodrębnienie narodowości śląskiej. Skarżący podkreślił, że akcentowany przez Sąd Okręgowy w zaskarżonym postanowieniu zapis § 10 statutu zgodnie z którym: „członkiem zwyczajnym stowarzyszenia może być każda osoba, która złoży pisemną deklarację o poczuciu przynależności do narodowości śląskiej" odwołuje się do owego „poczucia" - sfery indywidualnych odczuć, to jednak już pozostałe uregulowania statutu, zawarte w § 8 czy w § 27 oraz sama nazwa stowarzyszenia nie korelują z akcentowanym przez Sąd Okręgowy elementem indywidualnych odczuć (twierdzenia o sobie) każdego człowieka, lecz wprost zakładają – niezgodnie z powołaną powyżej ustawą o mniejszościach narodowych – wyodrębnienie prawnej kategorii tj. narodowości śląskiej i tym samym wprowadzają w błąd. Na taką interpretacje wskazanych uregulowań statutu zwracał uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczeń I PKN 4/98 oraz III SK 20/06. Sąd Najwyższy wskazał m.in., że „nie można deklarować przynależności do narodu, który nie istnieje", wskazywał w tym zakresie uregulowania ustawy o mniejszościach, która zawiera definicję mniejszości narodowej i wymienia uznane mniejszości narodowe. W ocenie skarżącego pojęcie „narodowość" jest pochodne od pojęcia „naród", a naród jako kategoria pojęciowa wymaga zorganizowanej społeczności. Istnienie zorganizowanej społeczności mogącej być traktowana jako odrębny naród wymaga, aby tak postrzegał ją ustawodawca albo inni ludzie. Ustawa o mniejszościach w art. 2 ust. 1 wprost określa warunki uznania grupy obywateli za mniejszość narodową, a jednym z tych warunków jest m.in. utożsamianie się z narodem zorganizowanym we własnym państwie (art. 2 ust. 2 pkt 6 ustawy o mniejszościach). Nie jest bowiem wystarczające dla przyjęcia istnienia odrębnego narodu śląskiego i narodowości śląskiej – samo wewnętrzne przekonanie o tym grupy ludzi, czy nawet deklarowanie takiej narodowości w spisach powszechnych. Naród śląski (narodowość śląska) nie istnieje w powszechnej świadomości, ani też w obowiązującym porządku prawnym. Postrzeganie odrębności Ślązaków (językowe, obyczajowe...) wiąże się raczej z historycznymi regionami (Górny Śląsk, Dolny

Śląsk, Śląsk Cieszyński) kraju, a nie z istnieniem „narodu śląskiego”. Wybór narodowości musi ponadto odnosić się do ukształtowanej w procesie historycznym i społecznie akceptowanej grupy narodowej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca zawarł wniosek o „odrzucenie i pozostawienie bez rozpoznania” skargi kasacyjnej Prokuratora Okręgowego w O..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy.

W zaskarżonym postanowieniu oddalono apelację Prokuratora od postanowienia Sądu Rejonowego w O. z dnia 21 grudnia 2011 r., mocą którego Sąd Rejonowy postanowił wpisać do rejestru stowarzyszeń „Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej”. W ocenie Sądu Najwyższego organizowanie stowarzyszeń jest jednym z wyrazów wolności obywatelskich. Oceniając statut stowarzyszenia w świetle art. 58 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji, należy uwzględnić, że wolność zrzeszania się stanowi równocześnie element zasady ustrojowej - zasady społeczeństwa obywatelskiego (art. 12 Konstytucji) oraz prawo podmiotowe (art. 58 Konstytucji). Artykuł 12 Konstytucji stanowi: „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji”, a zgodnie z art. 58 Konstytucji „Każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się” (ust. 1); „Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd” (ust. 2).

Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że możliwość zrzeszania się ma na celu wspólne rozwijanie obywatelskiej aktywności społecznej, gospodarczej, kulturalnej, a także politycznej. Wspólny czynny udział obywateli w życiu społecznym może przybierać w konkretnych sytuacjach rozmaitą postać i konkretne cele wspólnej działalności obywateli są także bardzo różne. W wyroku z

dnia 10 kwietnia 2002 r., sygn. K 26/00, Trybunał uznał, że wolność zrzeszania się stanowi wyraz funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, które dzięki możliwości samodzielnego tworzenia zrzeszeń zachowuje pewną niezależność od państwa (OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 18). Szczegółowe przesłanki zrzeszania się konkretyzuje ustawodawstwo zwykłe. Tworząc określone formy prawne, należy mieć na względzie przede wszystkim ochronę interesów obywateli, zarówno tych zorganizowanych, jak i tych, którzy pozostają poza organizacją (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2012 r., Kp 10/09 - OTK-A 2012/1/4, M.P.2012/20).

Należy podzielić stanowisko zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, iż niespełnianie przez statut stowarzyszenia warunków określonych w przepisie art. 14 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (jednolity tekst: Dz.U. Nr 70 z 2001 r., poz. 855 ze zm.) oznacza zarówno warunki określone w tej ustawie, jak i w przepisach Konstytucji RP oraz innych ustawach i aktach wykonawczych. Badanie przez sąd rejestrowy wymogów określonych w art. 16 ustawy Prawo o stowarzyszeniach polega na dokonaniu ustaleń co do zgodności statutu z przepisami prawa, spełnienia wymagań ustawowych przez założycieli, prawidłowości przeprowadzenia zgromadzenia założycielskiego oraz poprawności wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego.

Zdaniem Sądu Najwyższego nazwa stowarzyszenia pozostawiona jest jego założycielom (art. 2 ust. 2., art. 9 oraz art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo o stowarzyszeniach), jednak nie może ona wprowadzać w błąd, zwłaszcza co do istotnych kwestii społecznych oraz wpływających na prawa innych osób. W tym kontekście należy wskazać, że wbrew wyraźnemu stanowisku zawartemu w zaskarżonym postanowieniu Sądu Okręgowego w O., pojawiły się (np. w Internecie) artykuły zawierające konstatację, że Sąd uznał istnienie narodu śląskiego. Nazwa w/w stowarzyszenia wprowadza więc w błąd co do tej kwestii, co może wywoływać dalej idące konotacje w aspekcie posługiwania się desygnatem naród, narodowość i mniejszość narodowa. Może to np. dotyczyć stosowania art. 197 § 1 Kodeksu wyborczego, w myśl którego komitety wyborcze utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą korzystać ze zwolnienia list tych komitetów z warunku, o którym mowa w art.

196 § 1 (limitu otrzymania co najmniej 5 % ważnie oddanych głosów w skali kraju). Mogłoby to prowadzić do nieuzasadnionych preferencji i stanowić naruszenie praw innych osób, które muszą spełnić ten warunek.

Szanując przekonanie części Ślązaków o ich pewnej odrębności, wynikającej z kultury i regionalnej gwary, nie można jednak zaakceptować sugestii, iż tworzy się naród śląski, bądź już istnieje - w liczbie kilkuset tysięcy osób, którzy zadeklarowali taką przynależność w spisie powszechnym. W odczuciu społecznym Ślązacy są podobną grupą społeczną jak Górale, Kaszubi, Warmiacy, Mazurzy, Kurpie. Słusznie w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd wskazuje na określenie Konstytucji RP: „My, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej", jednak nieprawidłowo sugeruje, że w ustawie o spisie powszechnym ustawodawca przyjął istnienie narodowości śląskiej. Sąd drugiej instancji, w ślad za Sądem Rejonowym zwrócił uwagę na pojawienie się pojęcia „narodowości" w ustawie z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. Nr 47, poz. 277). W art. 2 pkt 6 tej ustawy określono, że za narodowość – przynależność narodową lub etniczną rozumie się deklaratywną, opartą na subiektywnym odczuciu, indywidualną cechę każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub związany z pochodzeniem rodziców, określonym narodem lub wspólnotą etniczną.

W sposób niezgodny z prawem Sąd jednak stwierdził, że narodowość śląska znalazła się w liście wyboru przygotowanej, w wykonaniu tej ustawy, przez Główny Urząd Statystyczny. Na liście tej nie było bowiem „narodowości śląskiej". Znalazła się tam natomiast pozycja – inna narodowość.

Z art. 3 Konstytucji wynika, że Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym. Nie ma więc w jego ramach autonomicznych jednostek terytorialnych, czy narodowościowo-terytorialnych. W konsekwencji Polska jest na płaszczyźnie międzynarodowej jednym podmiotem. Unitarna forma państwa stanowi konsekwencję faktu, że społeczeństwo polskie jest pod wieloma względami jednolite. Tak można go określać w sensie narodowym, gdyż ogromna większość obywateli Polski to osoby narodowości polskiej, inne grupy narodowościowe stanowią znikomą mniejszość.

Dążenie do uzyskania autonomii i poczucia pełnego władztwa osób „narodowości śląskiej” na terenie Śląska (antycypację czego zawiera § 8 pkt 4 statutu stowarzyszenia), realizowane przy pomocy m.in. manifestacji i akcji protestacyjnych (co wynika ze statutu stowarzyszenia) należy ocenić jako dążenie do osłabienia jedności oraz integralności państwa polskiego, co jest sprzeczne z zasadą wynikającą z art. 3 Konstytucji RP. Dążenie do poczucia pełnego władztwa osób „narodowości śląskiej” na terenie Śląska można też odczytać jako naruszające równe traktowanie wszystkich osób zamieszkałych na Śląsku, a także naruszające równe traktowanie osób narodowości polskiej w zakresie pełnego władztwa na terenie całego kraju (art. 2 oraz art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 marca 1998 r., I PKN 4/98 (OSNAPiUS 1999 Nr 5, poz. 170) oddalił kasację dotyczącą rejestracji zrzeszenia pod nazwą „Związek Ludności Narodowości Śląskiej” stwierdzając, że „wolność wyboru narodowości może być realizowana tylko w odniesieniu do narodów obiektywnie istniejących, jako ukształtowanych w procesie historycznym”.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 20 grudnia 2001 r. (skarga nr 44158/98) przyjął, że nie jest jego zadaniem wyrażanie opinii na temat, czy Ślązacy są mniejszością narodową (par. 62). Z analizy obowiązujących uregulowań prawnych wywiódł jednakże wniosek, że „grupy, które nie były uznane za mniejszości narodowe w umowach dwustronnych o dobrym sąsiedztwie powołanych w pkt 53, mogły wyłącznie uzyskać uznanie niebezpośrednio poprzez procedurę rejestracji stowarzyszeń” (pkt 62 in fine). Z kolei porównanie przepisów statutu z przepisami wyborczymi skłoniło Trybunał do przypuszczenia, że zbieżność słów „organizacja”, „mniejszość” i „narodowa” wraz z nazwą proponowaną dla stowarzyszenia przez skarżących, sprawia wrażenie, że w przyszłości członkowie stowarzyszenia mogliby, poza zajmowaniem się celami wyraźnie wymienionymi w programie, aspirować do wystartowania w wyborach. Trybunał przypomniał, że pluralizm i demokracja są, z natury rzeczy, oparte na kompromisie, który wymaga różnych ustępstw od jednostek i grup jednostek. Obywatele muszą czasami być przygotowani na ograniczenie niektórych z ich wolności, aby zapewnić większą stabilność kraju jako całości. Szczególnie, jeśli chodzi o system wyborczy, który ma pierwszorzędną wagę dla każdego

demokratycznego państwa. W związku z tym uznał, że „w szczególnych okolicznościach tej sprawy, było rozsądnym ze strony władz działać tak, jak to uczyniły w celu chronienia systemu wyborczego państwa, systemu, który jest niezbędnym elementem właściwego funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa w rozumieniu art. 11”. Trybunał w wyroku z 17 lutego 2004 r. (Gorzelik i inni przeciwko Polsce) nie stwierdził naruszenia art. 11 Konwencji. W konkluzji przyjął, że w rozpoznawanej sprawie władze polskie odmawiając rejestracji zrzeszenia pod nazwą „Związek Ludności Narodowości Śląskiej” nie przeszkodziły w utworzeniu zrzeszenia dla wyrażania i propagowania charakterystycznych cech mniejszości, lecz jedynie zapobiegły utworzeniu jednostki prawnej (*legal entity*), która poprzez rejestrację i nazwę uzyskałaby specjalny status i związane z nim przywileje w rozumieniu prawa wyborczego. Odmowa rejestracji musi być uznana jako konieczna w społeczeństwie demokratycznym.

Sprawa odmowy rejestracji Związku Ludności Narodowości Śląskiej - Stowarzyszenia Osób Deklarujących Przynależność do Narodowości Śląskiej w K. zakończyła się oddaleniem skargi kasacyjnej tego Związku postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2007 r., III SK 20/06 (OSNP 2008 nr 3-4, poz. 54). W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że nie można deklarować przynależności do narodu, który nie istnieje.

Zdaniem Sądu Najwyższego, rozpoznającego obecnie skargę kasacyjną, należy zaaprobować stanowisko zaprezentowane w w/w judykatach i uznać, że również wyniki spisu powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. nie mogą implikować poglądu o istnieniu narodu śląskiego. Ponadto nie wynika to z żadnych przepisów; w szczególności w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141 ze zm.) wśród mniejszości narodowych lub choćby etnicznych – nie wymienia się Ślązaków.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu skargi kasacyjnej Prokuratora Okręgowego w O., uchylił postanowienie Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 września 2012 r., sygnatura akt […] i przekazał temu Sądowi sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398^{15} §1 k.p.c.).

/tp/